

Temerin a II. világháborúban

Előre az ezeréves déli határookra!

Magyarország, az első világháború után súlyos helyzetbe került. A politikai rendszer Európa más országaiban sem volt stabil. Hitler a revízió szikráját mutatja Horthy kormányzónak, s az kapva az alkalmon, a Felvidék valamint Észak-Erdély visszacsatolása után felrúgja a Jugoszláviával frissen kötött örökbarátsági szerződést, s 1941. április 6-án kiadja a parancsot: *Előre az ezeréves déli határookra!*

A jugoszláv királyi katonaság is igen gyengének bizonyult, a Bulgáriából betört németek ellen pánikszerűen csoportosították át egységeiket a Niš–Kragujevac–Valjevo–Drina vonalra,¹ így a magyar honvédség már április 13-án elindulhatott Szenttamásról, hogy Szőregen keresztül bevonuljon Újvidékre.² Szőregen a lakosok buzgón igyekeztek eleget tenni az elvonuló Simović tábornok parancsának, miszerint: *Minden hű hazafi saját küszöbéről védekezzen a »betolakodók« ellen!*, s a szózat beteljesítéséhez bőkezűen osztogatott fegyvereket is. A tábornoktól kapott fegyverrel egyesek házaik pincéiből, az iskola padlásáról löni kezdtek a bevonuló magyarokra, valamint egy hátrahagyott tankelhárítóval kilőtt két felderítő harcikocsit (mind ezen tényeket a jugoszláv történetírás máig tagadja). A magyarok erre gyújtógránátokkal kezdték löni Szőreget, s miután elfojtották az ellenállást, megkezdtek a tettesek, valamint a falu szerb lakosságának kivégzését.³ A vérengzést Fehér Mihály, köztisztviselőben álló személy akadályozta meg, amikor kezességet vállalt mintegy 250 szőregi szerbert (sajnálatos módon eme nagylelkűségét 1944 véres napjaiban senki sem méltányolta).

Ezekben a napokban történt még egy eset Temerinben, amelynek körülményei mindmáig tisztázatlanok. Ugyanis még a magyarok megérkezése előtt egyes temerini nemzetőrök, akik Szőregen tartózkodtak, javasolták a lakosságnak, hogy minél többen gyülekezzenek a falu szélén, a nemzetközi út mentén, hogy ez által is kifejezzék békés szándékukat. Az első csapatok parancsnoka azonban minden ok nélkül tüzet parancsolt, s ezáltal vérfürdőt rendezett. Ezen a napon összesen 111 helybéli vesztette életén.

Temerinbe húsvét vasárnapján a hajnali órákban vonultak be a magyar honvédek. *Az emberek álmukból felriadva, alig kaptak magukra néhány ruhadarabot, úgy siettek felszabadító honvédeink fogadására. Az öröm leírhatatlan volt: öleltek, csókolták a bevonuló honvédeket(...).*⁴

Kitelepítések

Miután a magyarok ténylegesen hatalmuk alá vették Bácskát, megszületett az első világháború után a Délvidékre települt szerbek és zsidók internálására vonatkozó terv is. 1941. április 21-én az újvidéki katonai parancsnokság rendeletet adott ki – ez érvényes volt Temerinre is. Ennek első pontja következőképpen hangzott: *Mindazok a szerb, bosnyák, montenegrói és cigány nemzetiségű személyek, továbbá zsidók, akik 1918. évi október hó 31. előtt Nagy-Magyarország területén (Horvátország nélkül) községi illetőséggel nem bírtak és nem is ily egyének leszármazottai, azaz BEVÁNDORLÓK vagy TELEPESEK az ország területét folyó hó 28-án 0 órától kezdődő három napon belül elhagyni tartoznak.*

E törvény alól mentességet egyedül a német és magyar egyének kaptak, valamint ezek más nemzetiségű házastársai, ezek leszármazottai, a szülő nők 2 héttel a szülés előtt és után, valamint a 75 évnél idősebbek. Temerinből összesen 870 személy kényszerült elhagyni otthonát. Ők nem vihettek magukkal értékeket, csupán annyi pénzt, amennyire útjuk során szükségük lehetett. A kitelepítések minden kegyetlenségük és embertelenségük

ellenére nélkülözték az atrocitásokat. Ezen akciók – bár nem tudhatjuk biztosan – Bajor (Bayer) Ferenc újvidéki parancsnok kezdeményezésére történtek.

Betelepítések

A magyar kormány, hasonlóan a pár évtizeddel korábbi jugoszláv politikához, betelepítésekkel próbálta megváltoztatni Bácska etnikai arculatát. A kormány tervéhez éppen kapóra jöttek a Bukovinában élő székelyek, akik a szovjet fenyegettség elől amúgy is Magyarországra akartak települni. A Külföldi Magyarokat Hazatelepítő Kormánybizottság munkásságának köszönhetően ezeket a székelyeket Temerinbe, Szőregre (Hadiknépére) és Kolóniára (Hadikföldjére) telepítették annak ellenére, hogy ők színmagyar régióba szerettek volna települni, semmiképp sem a megtépzott Bácskába. Temerinbe összesen 1029 fő, 162 család települt. A falu magyar földműves lakossága nem szívesen fogadta a betelepülőket, mivel a kormány így a nekik járó földeket, amit még a királyi jugoszláv hatóságok vettek el tőlük, a székelyek kezébe adta. Mások viszont igen jóindulattal voltak a székelység iránt, baráti, többször rokonkapcsolatok is kialakultak.

Az 1942-es hideg napok

1941/42 telén kiéleződött a viszony a Sajkás-vidéken, mivel illegális kommunista szellemű partizánosztatok alakultak, amelyek gyér felszerelésük ellenére többször hajtottak végre reménytelen

Jelöletlen felségjelű tank a község háza előtt

A falu apraja-nagyja a templomkertben.
A magyarokat váró tömeg 1941 húsvét vasárnapján

akciókat járőröző magyar csendőrök ellen. Egy nagyobb összecsapás közben Mozsor (Mošorin) mellett életét vesztette két budapesti csendőr, egy pedig megsebesült. Ezek a ténykedések ürügyül szolgáltak arra, hogy a nacionalista érzelmű Feketehalmi-Czeydner Ferenc altábornagy és Grassy József vezérőrnagy többnapos kegyetlen razziát, terrort és vérfürdőt rendezzenek a szerb és zsidó lakosság körében. Ténykedésükre a magyar hatóságok áldásukat adták. Egyedül Bajcsy-Zsilinszky Endre emelte fel hangját az értelmetlen vérengzés ellen.

Ezek a tragikus események nagyban befolyásolták a temerini zsidóság sorsát is. Eichard József német származású náci barát főjegyző utasítására 1942. január 6-án éjjelén, a sötétség leple alatt a helyi csendőrállomás tagjai erősítésként kapott egyéb fegyveresek kíséretében – egyesek szerint tehergépkocsin, mások szerint autóbuszon – a szabályai Tiszához szállították a temerini zsidókat, s ott halomra lőtték őket, majd tetemeiket a folyóba dobálták. Eme kegyetlen, embertelen öldöklésben eddigi ismereteink szerint 44 zsidó vesztette életét, köztük 2, 9, 13 éves gyermekek, állapotos nők, hetvenéven felüli aggastyánok.⁵

Ugyanerre a sorsa jutottak azok a szerb családok, akik nem tettek eleget a kitelepítésre való felszólításnak, mintegy tíz személy.

A temerini közvélemény iszonyattal és döbbenettel vette tudomásul a népirást, mert a helyi zsidóság már a XIX. század eleje óta élt együtt magyarokkal, szerbekkel, és kimagasló szerepet vállalt a helyi gazdaság fejlesztésében. A temerini

zsidóknak csak igen kis hányada élte túl a vérengzést. Temerinben mára már nyoma sincs az egykori zsidó felekezetnek, sem a virágzó gazdaságkultúrájának.

A fordulat

Temerinben folyik a mindennapi élet, folytatódnak a viszontagságok. Folytatódnak a partizánok gabonaégető akciói, a nép egyre jobban gyűlöli a kommunisztákat, viszont a Szálasi vezette Nyilaskeresztes Párt is kezdi elveszíteni tekintélyét a nép szemében. A Nyilaskeresztes Párt 1941-ben a helységben mindössze 39 tagot tudhatott magáénak, egy jogász és egy önnálló iparoson kívül mind földműves, akik az elvesztett földjeiket kívánták párttagságuk ellenében. Óhajuk viszont nem talált meghallgatásra.

1944 októberében Horthy lemondása és Szálasi Ferenc, a magyar hungarista Nyilaskeresztes Párt vezetőjének hatalomra jutása már nem gyakorolhatott hatást a délvidéki eseményekre. Tito partizánjai ugyanis megállíthatatlanul vonultak észak felé, sorra legyőzve a magyar és német hadosztályokat. A Temerinben állomásozó csekély számú katona 1944. október 20-án megkezdte kivonulását. Felrobbantották a vasútállomást, a távirát és a jegricskai hidakat.

Október 21-én elhagyta a községet az utolsó német katona is. Másnap virradóra egyetlen katona, egyetlen csendőr vagy szolgáltra fogható honvéd sem maradt Temerinben. A falu népe félelemtől gyötört, magára hagyottan és védtelenül várta sorsának beteljesülését... ■

jegyzetek

¹ Ádám I. – Csorba B. – Matuska M. – Temovác L.: *A temerini razzia*. Temerin, 2001. 20. o.

² Csetnikek garázdálkodása Szőregen. In *Temerini Újság*, 1941. április 20. 3. o.

³ Ádám és társai 2001. 22-23. o.

⁴ Temerin lobogódásában. In *Temerini Újság*, 1941. április 30. 2.

⁵ Mészáros 1995. 16. o.

⁶ Ádám és társai 2001. 36. o.

irodalom

Ádám István – Csorba Béla – Matuska Márton – Temovác István: *A temerini razzia*. Temerin, 2001. (Ádám és társai 2001)

Mészáros Sándor: *Holtá nyilvánítva*. Budapest, 1995. (Mészáros 1995)

A. Sajti Enikő: *Impériumváltások, revízió, kisebbség-magyarok a Délvidéken 1918-1947*. Budapest, 2004, Napvilág Kiadó.

Baranyi Károly országzászlót tartó műve.
Sajó Sándor *Magyarnak lenni c.* versének két sora állt rajta:

*Magyarnak lenni: tudod mit jelent?
Küzdelmet, fájót, végesvégtelent.*

A szobor ma is ott áll, földre döntve